

Komentarz i sprostowania

do stanowiska Rady Naukowej Leśnego Banku Genów Kostrzyca

Do „Stanowiska” Rady Naukowej Leśnego Banku Genów Kostrzyca, dotyczącego panelu KLIMAT, potrzebny jest komentarz i kilka sprostowań. Przede wszystkim z żalem należy przyjąć fakt, że „Stanowisko” instytucji żywotnie zainteresowanej rekomendacjami, ukazuje się półtora roku po wydarzeniu (panel miał miejsce 18 czerwca 2013 r.). Półtoraroczny namysł nad potrzebą uczestnictwa w dyskusji o skutkach zmian klimatycznych dla hodowli lasu wskazuje, że jest to stanowisko przemyślane i z tym większą uwagą należy się z nim zapoznać. Żałować należy jednak, że w obecnym stanie rzeczy, kiedy ukazały się już publikacje zawierające materiały panelu, dyskusja staje się mniej twórcza.

Optymistyczne jest jednak to, że ucieranie się poglądów w każdej ze spraw związanych z Narodowym Programem Leśnym, będzie potrzebne również w przyszłości, tzn. wówczas, kiedy Program już powstanie. Jedną bowiem z ważnych cech tego programu, a w istocie interaktywnego procesu, jest to, że jest to program nie kończący się w wyznaczonym horyzoncie czasu, jakkolwiek jego perspektywa jest jasno określona: chodzi o rok 2030 i dalej 2080. Nowe warunki, fakty, zdarzenia, a przede wszystkim przyszłe społeczne oczekiwania będą generowały nowe problemy, a więc – mamy taką nadzieję – również i dyskusję o lasach i leśnictwie, co zobowiąże do wprowadzania w przyszłości niezbędnych korekt do dzisiejszych zapisów.

Inicjatywa rozpoczęcia prac nad Narodowym Programem Leśnym wyszła z Ministerstwa Środowiska w 2012 roku i ówczesny Minister pisał: *„Idea Narodowych Programów Leśnych powstała (...) jako narzędzie polityki leśnej tworzone w oparciu o współuczestnictwo, partnerstwo i współpracę wszystkich zainteresowanych stron (...). Pierwszym i zasadniczym etapem prac będzie szereg konferencji panelowych w ramach pracy badawczej pt. „Program Rozwoju Leśnictwa”, realizowanej przez Instytut Badawczy Leśnictwa i finansowanej z funduszu leśnego. Budowany Narodowy Program Leśny będzie miał charakter kroczący i nie zamknie się w określonym horyzoncie czasu, a w oparciu o stały monitoring i długookresowe badania będzie podlegał cyklicznej ocenie, co umożliwi jego stałe doskonalenie”* (list Ministra na stronie www.npl.ibles.pl).

Charakterystyka projektu, cele, przesłanki i założenia, zakres, metodyka, organizacja prac oraz inne szczegóły dotyczące koncepcji i realizacji znajdują się od dwóch lat na stronie www.npl.ibles.pl. To, z czym mamy do czynienia dzisiaj, to materiały z realizacji otwartych

konferencji panelowych, które gromadzą materiał ekspercki i formułują rekomendacje, czyli syntetycznie ujęte uogólnienia, wynikające z opracowań ekspertów oraz z dyskusji, jak również z uwag nadsyłanych przez zainteresowanych. Rekomendacje to – jak mówi słownik – opinie, zalecenia, zalety sugestie do wykorzystania lub nie. Są to sformułowania podyktowane różnymi poglądami i punktami widzenia, niekiedy niespójne i w obecnym stanie organizacji leśnictwa, przy obowiązujących regulacjach prawnych, zasadach i instrukcjach oraz stanie wiedzy, jak również praktykowanych procesach decyzyjnych, niemożliwe do wprowadzenia dzisiaj. Ale coś, co jest niemożliwe teraz, może okazać się potrzebne i możliwe w przyszłości. Wszystkie materiały są rejestrowane poprzez zapis elektroniczny obrad i transmisje *on line* oraz publikacje *in extenso* autorskich opracowań na stronie internetowej. Ingerencja w opracowania ma miejsce jedynie na poziomie redakcyjnym.

Wszystkie panele stanowią otwartą debatę i umożliwiają uczestnictwo bezpośrednie lub pośrednie wszystkim zainteresowanym. Materiał zgromadzony w ten sposób stanowić będzie podstawę do opracowania Narodowego Programu Leśnego.

Obecność i uczestnictwo w panelach, lub lektura strony internetowej, wyjaśniłaby wiele wątpliwości i odpowiedziała na wiele pytań zawartych w „Stanowisku”. Na przykład odpowiedź na pytanie dlaczego *„nie przewidziano odrębnego panelu dyskusyjnego dotyczącego najważniejszej dziedziny leśnictwa jaką jest hodowla lasu”*? Jak wynika z zatwierdzonego przez Ministerstwo Środowiska oraz przyjętego przez DGLP i realizowanego przez IBL projektu prac, nie przewidziano odrębnego panelu nie tylko dla hodowli lasu, ale także dla drugiej najważniejszej dziedziny, jaką jest niewątpliwie urządzenie lasu, również dla trzeciej najważniejszej dziedziny, jaką jest ochrona lasu, jak i dla jeszcze kilku najważniejszych dziedzin (jak użytkowanie lasu). Przewidziano zaś panele ekspertów dla obszarów problemowych o charakterze przekrojowym: KLIMAT, WARTOŚĆ, DZIEDZICTWO, OCHRONA, ROZWÓJ, ORGANIZACJA czy WSPÓŁDZIAŁANIE. Chodziło o debatę, która przebiegałaby w poprzek tradycyjnych, utartych schematów i zhierarchizowanych struktur organizacyjnych; która nie przestrzegałaby istniejących podziałów na dziedziny, dyscypliny i specjalizacje oraz nie wzmacniała izolacji i braku kontaktu między nimi (mając również na uwadze unikanie prezentacji wyłącznie własnego interesu, co niestety daje się zauważyć również w Stanowisku RN LBG). Takie „horyzontalne” podejście (w przeciwieństwie do tradycyjnego, wertykalnego podziału na pionierzy) mieści się w metodologii interdyscyplinarnej, a jak kto chce – holistycznej koncepcji planowania i prognozowania.

Tyle wyjaśnień wprowadzających. Śmiesz trochę zastosowana w Stanowisku Rady Naukowej LBG retoryka i jej kategoryczność w rodzaju: "*sprzeczność*" z prawem międzynarodowym i krajowym (wypada przypomnieć, że poprzez sprzeczności funkcjonują teorie naukowe i poprawiane jest prawo), „*negacja*” strategicznych celów (a może stare cele strategiczne należy zmienić na nowe?), „*rezygnacja*” z osiągnięć nauki (to jest głęboko fałszywa interpretacja materiałów panelu KLIMAT, które w wielu punktach nawołują do badań – patrz artykuł i odpowiedź na wątpliwości prof. A. Lewandowskiego w sprawie obecności selekcji w Narodowym Programie Leśnym na stronie www.npl.ibles.pl oraz w „Lesie Polskim”), „*zagrożenie trwałości użytkowania lasów wszystkich form własności*” (w zasadzie nie wiadomo o co chodzi, ale brzmi to groźnie, podobnie jak „*sprzeczność z prawem międzynarodowym*”).

To są armaty wystawione na wróbla. Gdyby nie była to Rada Naukowa to można byłoby sądzić, że jest to stanowisko grupy, która dostrzegła zagrożenie swoich interesów: ewidentna przesada i nadwrażliwość.

Jest wiele innych niejasności i niespójności w Stanowisku RN LBG. Rekomendacja 5 mówi o „modyfikacji celów strategicznych Programu ZLZGiHS” i „ograniczeniu hodowli selekcyjnej” w warunkach zagrożeń zmianami klimatycznymi, a nie o potrzebie dominacji odnowienia naturalnego w polskich lasach i rezygnacji ze sztucznego odnowienia lasu (na pewno nie mówi o tym, żeby państwo zrezygnowało z osiągnięć nauki (!)). Nie rozumiem uwagi do rekomendacji 7, ponieważ mówi dokładnie to samo co czyniony zarzut: nie rezygnować z sosny! Nie rozumiem uwagi do rekomendacji 10, bo przecież, jeśli w jednym miejscu „*uwzględnia się funkcje ochronne, a w innych przypadkach produkcyjne*” – jak piszą Autorzy „Stanowiska”, to nic innego, jak przestrzenny podział leśnictwa. Jeśli „*zróżnicowanie genetyczne populacji hodowlanych populacji gatunków nie różni się praktycznie od naturalnych populacji drzew leśnych*”, to w jakim celu prowadzona jest selekcja, polegająca przecież na **w y r ó ż n i a n i u** i po co tworzyć kosztowne programy, skoro populacje wyselekcjonowane i dzikie *nie różnią się praktycznie*? Trudno jest chyba wskazać korzyści takiej selekcji? A skoro tak, to po co ją prowadzić? Jeśli „*w procesie hodowli selekcyjnej (...) wciąż chodzi tylko do „uwypuklenia” cech będących przedmiotem zainteresowania człowieka*”, to owe „uwypuklenie” zależy przede wszystkim od środowiska, w myśl zasady: tyle może genotyp, na ile pozwala mu środowisko. *Cechy będące przedmiotem zainteresowania człowieka* mogą się w ogóle nie „uwypuklić” w nowych warunkach, tzn. przy zmianach klimatu. „Uwypuklenie” jest czym innym niż zysk genetyczny. Trudno jest również wyodrębnić i wskazać korzyści dla gospodarki leśnej z takiej selekcji, w której

chodzi o „uwypuklenie”, ponieważ zbyt wiele czynników ma na to „uwypuklenie” wpływ. To jest właśnie powód do zajęcia się, być może z większą i wyliczalną korzyścią, wpływem zmian klimatycznych na ekspresję cech genotypów w środowisku o zmienionych parametrach, czy wyselekcjonowaniem populacji rzeczywiście, w sposób wymierny, więcej i szybciej produkujących biomasę i pochłaniających CO₂. Mimo tak jasnego przesłania promującego selekcję produkcyjną i leśnictwo plantacyjne, jak w rezolucji 21 (a również w rezolucji 19), Rada Naukowa LBG stwierdza, że *„stoi na stanowisku, że zamiast ograniczać selekcję drzew leśnych odnośnie produktywności (...) drzewostanów, należy ją zintensyfikować”*. Oczywiście tak! Czy trzeba się różnić, nawet jeśli się zgadzamy?

Zachowaniu wysokiego zróżnicowania genetycznego sprzyjają – według Stanowiska RN LBG – *„stosowane w Polsce metody odnawiania lasu poprzez sadzenie w gęstej więźbie”*, co pozwala *„na kształtowanie się procesów naturalnej selekcji na uprawach gospodarczych”*. To prawda, ale rzecz w tym, że inni specjaliści hodowli lasu zalecają w związku ze zmianami klimatycznymi postępowanie dokładnie odwrotne, tzn. rozluźnianie więzby.

A teraz dwa ważne sprostowania:

1. Nie jest prawdą, że prace nad KLIMATEM odbyły się *„bez udziału ekspertów z dziedziny hodowli lasu”*. W programie panelu znajdują się nazwiska znanych specjalistów w zakresie hodowli lasu, w tym genetyki drzew leśnych, w Polsce (nazwiska Autorów oraz tytuły opracowań znajdują się na stronie www.npl.ibles.pl w zakładce „Panele ekspertów” – KLIMAT).
2. Nie jest prawdą, że *„nie są zapraszani do współpracy tacy ważni przedstawiciele społeczeństwa, jak Polska Izba Przemysłu Drzewnego czy Polski Związek Zrzeszeń Leśnych”*: Prezes PZZL był uczestnikiem wszystkich dotychczasowych paneli oraz ekspertem w panelu ROZWÓJ i ORGANIZACJA. Do udziału w pracach nad NPL każdorazowo zapraszani są przedstawiciele przemysłu drzewnego: AB-WOOD Słupsk, IP Kwidzyń (przedstawiciel był ekspertem w panelu KLIMAT), Stowarzyszenie Papierników Polskich, Ogólnopolska Izba Gospodarcza Producentów Mebli, Polska Izba Gospodarcza Przemysłu Drzewnego.

Dyskusja nad materiałami z prac nad Narodowym Programem Leśnym powinna trwać, ale byłoby dobrze, gdyby jej uczestnicy rzetelnie posługiwali się treścią materiałów i pełniej korzystali z dostępnych informacji. Wszystkie informacje są dostępne na stronie internetowej www.npl.ibles.pl oraz są opublikowane w pierwszych dwóch tomach materiałów z prac nad Narodowym Programem Leśnym: „KLIMAT” i „WARTOŚĆ” (IBL 2014).

Materiały z kolejnych paneli ekspertów DZIEDZICTWO, OCHRONA, ROZWÓJ i ORGANIZACJA znajdują się na stronie internetowej Narodowego Programu Leśnego. Trwają prace nad przygotowaniem ich do druku.

Prof. dr hab. Kazimierz Rykowski
Koordynator prac nad Narodowym Programem Leśnym
Instytut Badawczy Leśnictwa
Zakład Ekologii Lasu